

NEBO IZA BERLINA

(Sara Kirš: *Crno ogledalo: izabrane pesme i liriska proza, preveli sa nemačkog Snežana Minić i Božidar Zec, Agora, Zrenjanin, 2011*)

Jedan od parametara po kojem se može meriti suštinska vitalnost neke kulture jeste kvantitet prevedene poezije. Delatnost od koje je teško naći neisplativiju, o čemu je Bora Radović, inače, nedavno napisao jedan sjajan esej, ali, sa druge strane, semantički kapital koji svaka reč pojedinačno nosi u poeziji je daleko najveći, a time, razume se, i simbolički. Posmatrano iz ove perspektive, stiže se utisak da je simbolički kapital srpske kulture u prethodnoj deceniji dramatično opao, a prelazak sa planske na tržišnu ekonomiju kulturu polako pretvara u još jednu, manje ili više uspešnu granu trgovine. Tako postaje moguće na mikroplanu, preko ovog fenomena, pratiti prelazak srpskog društva iz predmodernog direktno u postmodernu, nomadsko doba, kao što je moguće uočiti i koliko su krhki temelji građanstva, tzv. srednjeg sloja, koji u društvima sa dužom demokratskom tradicijom jeste nosilac i, zapravo, sponzor elitne kulture. Vodeći, odnosno medijski i tržišno najprisutniji srpski izdavači uopšte ne objavljuju poeziju, pogotovu ne prevedenu. To je sada jedna datost koju niko više ne dovodi u pitanje, a podrazumevati da će tržišni zahtevi pokleknuti pred višom društvenom i kulturnom odgovornošću, kod bilo kojeg izdavača, jednako je naivno kao i verovati u iskorenjivanje korupcije u bliskoj budućnosti. U ovom kontekstu biblioteka „Arijel“ zrenjaninske Agore deluje kao čudesan incident. Posle smrti fantaste i bicikliste Petra Krdua postavlja se pitanje da li će u budućnosti iko više, pored Agore, objavljivati prevode savremene poezije, ali, ništa manje, imajući u vidu diskretnu provincijalizaciju i sve jednostavnije prevođenje simboličkog u klasični kapital, kome će ti prevodi uopšte i biti potrebni.

Zbog navedene estetsko-ontološke dezorijentacije teško je i odrediti kategorijalni aparat sa kojim bi se pristupilo analizi poezije jedne od najznačajnijih nemačkih i evropskih savremenih pesnikinja – Sare Kirš. Sa kim i kako sameravati njenu poeziju iz prethodnih dveju decenija, ako se uvid u posleratnu nemačku liriku temelji na tek jednoj antologiji i gotovo zanemarljivom broju prevedenih knjiga? Poezija u bivšim Istočnoj i Zapadnoj Nemačkoj imala je različite pravce kretanja, tematske i ideološke preokupacije, a ova istorijska i egzistencijalna iskustva nužno određuju i mogućnosti razumevanja i tumačenja.

Pesme za izbor *Crno ogledalo* uzete su iz knjiga *Čarobnjakova kći* (1992), *Toplina snega* (1989), *Bez dna* (1996), *Labudova ljubav* (2001) i *Visok pritisak nad Islandom. Komadi izlomljenog dana* (2002). Kao primer za pomenutu dramu istorije i različite, njome nametnute kontekste može se uzeti pesma „Nacionalni park“ iz *Čarobnjakove kćeri*: „Gradski kunići/Skakuću po Potsdamskom trgu/ Kako da gledajući te travnjake/ Verujem u dedinu priču/ Tu je bilo središte sveta/ Kada je on kao mladić svojim adlerom/ Vozio lepu devojk./ Kroz

nestali hotel/ Lete čiope/ Magla se diže/ Sa divnih travnjaka i iz grmlja/ Ljudima se gotovo i ne zabranjuje pristup/ Priroda čini svoje pločnik se još nazire/ Između tramvajskih šina.” Dedina mladost pada u godine pred Prvi svetski rat, kada je ovaj topos bio središte (noćnog života) Berlina, da bi, sa podizanjem Zida, najpoznatiji gradski trg postao park i livada po kojoj trčkaraju kunići. Kao ilustracija za prvi datum može poslužiti čuvena Kirhnerova slika iz 1914. godine, dok se izgled trga iz vremena kada nastaje pesma može videti u Vendersovom *Nebu nad Berlinom*, snimanom upravo na prostoru Potsdamer Platz. Dve decenije kasnije, odnosno danas, ovo mesto je ponovo centralni gradski trg, pa ga tako npr. unuk (ženskog) subjekta ove pesme može doživeti na isti onaj način kao i njen deda. Otuda pesma postaje ne samo lični doživljaj proticanja vremena pod teretom ideologije, nego i, nehотиčno, svedočanstvo o egzistencijalno-istorijskom vrtlogu u koji su upale čitave generacije. Slične tematike je i pesma „Vežba”, jedna od najboljih u ovom izboru, u kojoj se opisuje mirno letnje jutro u centru Berlina: „(...) Tog običnog jutra/ Koje je bilo tako lepo/ Zato što se ništa posebno nije događalo/ Mačka u prodavnici vune/ Igrala se vunom/ Krojač se bavljao pored prozora/ Devojka iz prodavnice starih stvari/ Vešala je na vrata venčanicu/ Iz hiljadu devetsto pete/ Prodavac poštanskih maraka sanjao je/ O Plavom Mauricijusu (...)”. Idiličnim prizorom tada kao da promine Istorija lično: „(...) kad se odjednom/ Trčeći/ Pojavila četa oznojenih vojnika/ Naoružanih do zuba/ Pevali su neobičnu pesmu brzog ritma/ Uzvikivali kao da ubijaju.../ Prolaznici su se zgranuli/ Strašne celovite misli/ Zatrane slike/ Proletele su im kroz glavu/ Besomučno trčanje/ Ostavljalo je jači utisak od tenkovske parade/ Prošla je sablast iščilela jeza/ Ljudi su nešto kao paučinu/ Uklanjali s očju/ Zaustavljeni život tekao je dalje/ Opet su se čuli automobili/ Zazujala je krojačeva mašina/ Venčanica je pomalo podsećala/ Na venčanje bez mladoženje/ Deca su pohrlila iz škole/ Žagoreći svojim vrapčijim glasovima.” Pesma svedoči o dramatičnom prevladavanju traumatičnog istorijskog nasleđa upečatljivije nego mnoge studije istorije, što, uostalom, i jeste cilj poezije i umetnosti, a drama dobija na intenzitetu posebno ako se ima u vidu da je Sara pseudonim koji je Ingrid Bernštajn uzela u znak protesta zbog očevoг antisemitizma.

I pored toga što u brojnim pesmama pokazuje vanrednu osetljivost za istorijsko-ideološke pritiske i sve nijanse totalitarizma, Sara Kirš nije angažovana pesnikinja na način na koji je to npr. Encensberger. Naprotiv, ona je pre svega pesnikinja prirode. U pogovoru za ovaj izbor prevoditeljka Snežana Minić kaže: „Svojom posvećenošću prirodi, što se može pratiti od njene rane zbirke pesama *Boravak na selu* (1967), pa sve do poslednjih knjiga dnevničkih zapisa i poetske proze *Čavrljanje vrana* (2010), ona slavi život na zemlji, opisuje postojanje i najsitnije travke, ptice, životinje i promene u prirodi kao događaje kosmičkih razmera, dovodeći sve u vezu sa svojim sopstvenim, makar samo privremenim trajanjem na zemlji.” Ako bi trebalo dodatno precizirati ovu tvrdnju, egzistencijalna pozicija ove pesnikinje mogla bi se odrediti kao suštinski postmoderna, ili, još bolje, posturbana. Dakle, njena okrenutost prirodi dolazi nakon urbanog iskustva, zapravo sve vreme imajući gradsku civilizaciju na umu. Tako je u pesmi „Leto”: „(...) U avgustu padaju zvezde./ U septembru rogom najavljuju lov./ Još leti siva guska, roda šeta/ Nezatrovanim livadama. Oblaci/ Kao brda lete iznad šuma./ Ako ovamo ne stignu novine/ Svet je u redu./ U kazanu s pekmezom od šljiva/ Lepo vidiš sopstveno lice i/ Polja svetle kao žar.” Nezatrovane livade

podrazumevaju postojanje (brojnijih) zatrovanih, dok odsustvo novina znači trenutnu izuzetnost od svetsko-istorijskih događaja. U svetlu ovih diskretno prisutnih motiva, pesma „Leto“, ali i sve ostale pesme, mogu se razumeti kao na trenutak zamrznute slike idilizovanog života u prirodi, kojoj se sve bliže primiče tehnološko-silikonska civilizacija i preti da je svakog časa proguta. Sa druge strane, botaničko-zoološki dnevnik, koji ova pesnikinja vodi, nije nikakvo leksičko razmetanje, niti nostalgija za starim dobrim vremenima, ali nije ni imenovanje prirode karakteristično za prve ljude. Reč je ovde o popisivanju živog sveta pred potop, o emocionalno obojenom „agrometafizičkom razgovoru“ (Sloterdajk) sa biljkama i životinjama u svetu nad kojim neprekidno lelujuju apokaliptične senke. Povlačenje subjekta i prirode pred civilizacijom moguće je pratiti i na formalnom planu. Dok u prvoj polovini knjige dominiraju narativne pesme, motivski i referencijalno disperzivnije, drugu polovinu, koja obuhvata poeziju iz prethodne decenije, čine sasvim kratke pesme, velike tematske usredsređenosti, sažete u oniričko-mističke haiku-minijature.

U skladu sa ovakvim tematskim fokusom jeste i traganje za izborom po srodnosti unutar poezije nemačkog romantizma. Naslov knjige *Čarobnjakova kći* (u originalu *Erlkönigs Tochter*) direktna je referenca na Geteovog *Kralja vilovnjaka*, mada to iz prevoda nije vidljivo na prvi pogled. Takođe, pesma „Viperzdorf“ jeste lirsko-egzistencijalni dijalog sa pesnikinjom Betinom fon Arnim: „Sada počinju žabe; jata/ Belokrilih moljaca i većih bubica/ Obrušavaju se na moje svetlo – ništa se ne dešava/ U ovoj zabačenoj zemlji onih koji rano odlaze na spavanje./ Usred njih kad sam tako budna, i/ Zgrožena od osećaja dužnosti, na-žalost/ Nisam dobila ključ, brojala/ Novac jesam, trčim/ Po sjajnoj mesečini kroz šumu. Čovek je ovde dobar, novac uvek na broju:/ Ovde se samo u zoru oko četiri kotrljaju/ Tri sata tenkovi i krajolik/ Po danu izgleda začarano.“ U ovoj, ali i u nekim drugim pesmama Sara Kirš se približava rodno angažovanom stavu: različite epohalne situacije samo su okvir za identičnu žensku dramu.

Prozne celine sa kraja knjige, jednako kao i duže diskurzivne pesme, obuhvataju niz tema, od svakodnevnih, ironično prikazanih životnih situacija, preko dnevničkih zapisa sa boravka na Islandu, sve do poetičkih introspekcija. To su trenuci u kojima se Sara Kirš ne libi otvorenog društveno-političkog angažmana, poput politički nekorektna subverzije na temu multikulturalizma u pesmi „Crni dan“ ili ironičnog komentarisanja savremene izdavačke politike u pesmi „Iz mojih faksiranja“. Date pesme mogu delovati pomalo incidentno, ali one nikada nisu jednosmerni angažmani za dnevnu upotrebu, pesnikinja uvek u drugom planu daje uvid u dublje i složenije, dalekosežnije društveno-ekonomske ili kulturno-političke pokrete.

Ukupno uzev, *Crno ogledalo* pruža dobar pregled jednog značajnog opusa nemačke i evropske poezije. I to opusa koji u sebi sažima iskustvo bivše Istočne Evrope, bivše Zapadne Evrope, (bivše) Ujedinjene Evrope, sve do iskustva naše masmedijske epohe, koja je izbrisala sve prethodne, poništila istorijske i druge razlike, i koja nimalo ne mari za poeziju. Čime, zapravo, ne mari za sebe.